

AGNĒ ČĒPAITIENĒ

Lietuvių kalbos institutas
agnepuk@gmail.com

Diferencinių tarminių požymių atranka tarmių prognostiniam modeliui

Geolingvistiniu požiūriu nagrinėjamos dvi rytų aukštaičių patarmės – panevėžiškių ir širvintiškių. Panevėžiškiai laikomi didžiausia ir stipriausia rytų aukštaičių patarme, kurios pagrindu formuojasi regiolektas. Tikėtina, kad ši patarmė gali daryti įtaką ir širvintiškiams – silpnėjančiai mažiausiai rytų aukštaičių patarčiai. Tyrimo medžiagą sudaro iš abiejų patarmių vietovių XXI a. pradžioje surinkti garso įrašai.

Pagrindinė širvintiškių savybė trumposiose galūnėse išlaikyti *a*, *e*, *i*, *u* kokybę neturėtų būti pakankamas pagrindas dviem patarmėms skirti. Ši nuostata grindžiama tuo, kad žodžio galo trumpuosius balsius širvintiškiai ir panevėžiškiai taria panašiai, galbūt šiek tiek skiriasi senojo trumpojo *a* tarimas žodžio gale, tačiau ir dėl šio baltio pasitaiko įvairių išlygų.

Duomenys analizuojami dialektometrijos metodų pagrindu Groningeno universitete sukurta kompiuterine programa *Gabmap*, skirta kalbiniam (ir geografiniam) variantiškumui tirti. Fonetinių žodžių transkripcijų pagrindu ja apskaičiuojamas Levenšteino atstumas, t. y. panevėžiškių ir širvintiškių tarminių požymių skirtumai bei panašumai. Taip pat programos įrankiais nustatoma, kurios kalbinės ypatybės labiausiai lemia šių patarmių skirtumus.

Išanalizavus medžiagą, galima sukurti modelį, leidžiantį prognozuoti tolesnę rytų aukštaičių panevėžiškių ir širvintiškių santykio kaitą.